

Correspondence address
Yazışma adresi

Vasfiye BAYRAM DEĞER
Mardin Artuklu Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı,
Mardin, Türkiye

vasfiyedeg@gmail.com

Geliş tarihi / Received : 26 Kasım 2023
Kabul Tarihi / Accepted : 09 Mayıs 2024
E-Yayın Tarihi / E-Published : 13 Ocak 2025

Cite this article as
Bu makalede yapılacak atıf

Bayram Değer V.
Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin İnfer-
tiliteye Yönelik Tutumları ve Yardımcı Üreme
Tekniklerine Yönelik Görüşleri

Akd Tıp D 2025;11(1): 39 - 48

Vasfiye BAYRAM DEĞER
Mardin Artuklu Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı,
Mardin, Türkiye

Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin İnfer-tiliteye Yönelik Tutumları ve Yardımcı Üreme Tekniklerine Yönelik Görüşleri

Faculty of Health Sciences Students' Attitudes Towards Infertility and Their Opinions Towards Assisted Reproductive Techniques

ÖZ

Amaç:

İnfer-tilite özellikle toplumsal baskı boyutu ile önemli bir sağlık sorunudur. Bu araştırma sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik, ebelik ve beslenme/diyetetik bölümlerinde okuyan öğrencilerin infer-tiliteye yönelik bilgi düzeyleri ile tutumlarını incelemek amacıyla planlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler:

Tanımlayıcı ve kesitsel tipte olan bu araştırma bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinin 2022- 2023 bahar yarıyılında üç bölümünde öğrenim gören 729 öğrenci ile tamamlanmıştır. Araştırmanın verileri Google anket form aracılığıyla toplanmış olup, veri formu üç bölümden oluşmaktadır. Araştırma için gerekli etik ve kurum izinleri alınmıştır.

Bulgular:

Araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin “yaş” ortalaması 22,730±2,227 olarak saptanmıştır. Öğrenciler %33,6 erkek, %66,4 ile kadın olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin %37,6’sı hemşirelik, %33,5’i beslenme ve diyetetik, %28,9’u ebelik bölümünde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin infer-tiliteye yönelik tutum ölçeği toplam puan ortalaması 49,10±7,51 olarak saptanmıştır. Araştırmamızda infer-tiliteye yönelik tutum ölçeği toplam puan ortalamaları bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Sonuç:

Öğrencilerin İnfer-tiliteye Yönelik Tutum Ölçeği toplam puan ortalamaları literatüre göre daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler:

İnfer-tilite, Tutum, Öğrenci, Hemşirelik, Ebelik

ABSTRACT**Objective:**

Infertility is an important health problem, especially with its social pressure dimension. This research was conducted to examine the knowledge levels and attitudes of students studying in the nursing, midwifery and nutrition/dietetics departments of the faculty of health sciences towards infertility.

Materials and Methods:

This descriptive and cross-sectional research was completed with 729 students studying in three departments of a university's faculty of health sciences in the 2022-2023 spring semester. The data of the research was collected via Google survey form and the data form consists of 3 parts. Necessary ethical and institutional permissions were obtained for the research.

Results:

The average age of the students included in the research was found to be 22.30±2.227. The students are distributed as 33.6% male and 66.4% female. 37.6% of the students are studying in nursing, 33.5% in nutrition and dietetics, and 28.9% in midwifery. The total score average of the students' attitude scale towards infertility was found to be 49.10±7.51. In our research, the total score averages of the attitude scale towards infertility differ significantly according to the department.

Conclusion:

The total score averages of the students on the Attitude Scale Towards Infertility were found to be higher than the literature.

Key Words:

Infertility, Attitude, Student, Nursing, Midwifery

GİRİŞ

Kadınlarda doğurganlığın yirmili ve otuzlu yaşlarında en yüksek düzeyde olduğu, erkeklerde ise kırklı yaşlarına kadar devam ettiği bilinmektedir. Sağlıklı doğurgan çiftlerde gebelik ortalama 8 ay düzenli cinsel ilişkiden sonra gerçekleşmektedir (1, 2). İnfertilite, bir yıl boyunca düzenli ve korunmasız cinsel aktiviteye rağmen (35 yaş altı kadınlarda) veya 6 ay boyunca (35 yaş üstü) gebelik elde edilememesi olarak tanımlanır (3). Küresel olarak doğurganlık oranı, başta çevresel değişiklikler olmak üzere birçok farklı faktör nedeniyle azalmaktadır (4). 1990'dan 2010'a kadar 190 ülkede gerçekleştirilen küresel kısırlık oranlarına ilişkin bir araştırma, 48,5 milyon infertil çift olduğunu ortaya çıkarmıştır (5). İnfertilitenin nedeni kadına (%40), erkeğe (%40) ya da her ikisine (%20) ait nedenlerdir. Kadın üreme fonksiyonu, üreme organlarının normal fonksiyonunu etkileyen doğuştan veya sonradan edinilmiş koşullar (genital etioloji), hastalıklar (ekstra-genital etioloji) veya psikolojik faktörlerden etkilenebilir (6, 7). Erkek kısırlığı için, engelleyici olmayan etioloji

(sorunun sperm üretimi olduğu), obstrüktif etioloji (sorunun sperm genital yol yoluyla taşınması olduğu), ve ereksiyon ve boşalmayı engelleyen koital kısırlık olmak üzere üç olası neden kategorisi mevcuttur. Genellikle çiftlerin kısırlığında erkek ve kadın faktörlerinin ortak nedenleri vardır. Vakaların %10-15'inde kısırlığın etiolojisi idiyopatik kısırlık olarak kalmaktadır (1, 8). Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre, dünyada üreme çağındaki çiftlerin %10-15'inin infertilite sorunu yaşadığı ve yaklaşık 80 milyondan fazla kişinin infertiliteden etkilendiği bildirilmektedir (4). Ülkemizde ise 15-49 yaş grubunda çocuk sahibi olmayan ve çocuk sahibi olması mümkün olmayan evli kadınların oranının %11,2 olduğu tespit edilmiştir (5). Doğurganlık, çocuk sahibi olma yeteneğidir ve birçok kültürde olumlu bir sosyal değere sahiptir; infertilite ise olumsuz bir sosyal değere sahiptir. Yani infertilite, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde biyolojik nedenlerin dışındaki nedenlerden dolayı önemli bir sorundur. Önemli oranda nüfusu etkilemesi ve olumsuz sosyal değere sahip olması bu konuyu önemli bir halk sağlığı sorunu haline getirmektedir (9). İnfertilite aynı zamanda çiftlerin gerekli bilgiye sahip sağlık çalışanlarının destekleyici ve empatik yaklaşımına ihtiyaç duyduğu oldukça hassas bir konudur.

Literatür'de; Batı Amerika'da üniversite öğrencilerinde yapılan bir araştırmada, bir kadının doğurganlık dönemi ve doğurganlığın azalmaya başladığı yaş gibi pek çok temel kavramdan haberdar olmadıklarını, öğrencilerin önlenebilir infertilite faktörlerini bilmedikleri belirlenmiştir (10). Özellikle kadınlarda doğurganlık potansiyelini etkileyebilecek cinsel yolla bulaşan hastalıkların gençler arasında giderek yaygınlaştığı görülmektedir (11). İnfertilite hakkında bilginin yetersiz olduğu bilinmesine rağmen, dünyanın birçok yerinde infertilite ile ilgili çok sayıda yanlış bilinen bilgiler olduğu da görülmektedir (12). On ülkeden çoğunluğu üreme çağındaki olan yaklaşık 17.500 kadının katıldığı küresel bir araştırmada, doğurganlık ve üreme biyolojisine ilişkin bilginin zayıf olduğu vurgulanmıştır (13). Kanada'da üreme çağındaki 1300 kadın üzerinde doğurganlık bilinci ölçüğü kullanılarak yapılan araştırmada, birçok kadının menstrual siklus içerisinde gebe kalma olasılığının yüksek olduğu günler konusunda da çok az farkındalığa sahip olduğu, infertilite tedavisine ne zaman başlanması gerektiği konusunda da farkındalıklarının olmadığı bulunmuştur (14). Geleceğin ebeveyni olacak üniversite öğrencilerinin bilgilerini değerlendirmek, infertilite ve risk faktörleri hakkında gençlere bilgi sağlamak, gençlerde doğurganlık bilincinin oluşturulması, infertilitenin önlenmesi ve insidansının azaltılması için bir gerekliliktir (10). Sağlık bilimlerinde öğrenim gören öğrencilerin cinsel tutum, cinsel sağlık bilgisi ve uygulamalarına odaklanan araştırmalar olmakla birlikte, ülkemizde üniversite öğrencileri için cinsel sağlık bilgi testi geçerlilik ve güvenilirlik çalışması da mevcuttur (15-19). Bununla birlikte sağlık bilimleri dışında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin infertilite risk faktörleri hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlendiği bir araştırma da bulunmaktadır (12).

Sağlık çalışanları tedavi sırasında ve sonrasında, tedavinin farklı aşamalarının koordinasyonunda, çiftlerin tedaviye bağlılıklarının sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar (20). Sağlık profesyonellerinin konuyla ilgili kendi duygularını bilmeleri/tanımları, infertil çiftlerde infertilitenin neden olabileceği travmaları ve olumsuzlukları bilmeleri sosyal olumsuzlukları ve sorunları azaltabileceği gibi bu çiftlere olumlu bakım ve danışmanlık hizmeti verebilmeleri için de önemlidir (20). Bu doğrultuda, geleceğin sağlık profesyonellerinin yeterli bilgi birikimine, sorunlarla baş edebilme yeteneğine, alanda yenilikleri ve teknolojiyi takip edebilme özelliklerine sahip olabilmesi gerekmektedir. Farkındalığın, profesyonel meslek yaşantısına başlamadan önce lisans eğitimleri süresince kazandırılması önemlidir (21). Literatürde konuyla ilgili çok az çalışma olduğu belirlenmiştir. Sağlık bölümlerinde okuyan öğrencilerin aynı zamanda geleceğin ebeveynlerinin infertilite bilgi düzeyleri ve tutumlarının belirlenmesi, infertilitenin sosyal, dini ve psikolojik boyutlarının öğrenilmesine ve doğurganlık bilinci konusunda farkındalık oluşturulmasına katkı sağlayacaktır (20). Bu nedenlerle bu araştırma sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik, ebellek ve beslenme/diyetetik bölümlerinde okuyan öğrencilerin infertiliteye yönelik bilgi düzeyleri ile tutumlarını ve bunları etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı/kesitsel tipte planlanmıştır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma 01.01.2023 ile 20.06.2023 tarihleri arasında Mardin Artuklu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik, ebellek ve beslenme bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere yönelik yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Mardin Artuklu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılı Bahar Döneminde öğrenim gören hemşirelik, ebellek ve beslenme bölümlerindeki toplamda 1181 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma için örneklem hesabı yapılmamış olup gönüllü öğrencilerin tümü dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen, Google anket formu doldurmayan öğrenciler araştırma dışı kalmış olup, çalışma 729 öğrenci ile tamamlanmıştır ve cevaplanma oranı %61, 73 olmuştur.

Verilerin Toplanması

Altı Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri ardından 2022-2023 Bahar yarıyılında eğitim öğretiminde online olması sebebiyle araştırma verileri Google anket form aracılığıyla toplanmıştır. Verilerinin toplanmasında literatür doğrultusunda hazırlanan bir veri toplama formu kullanılmıştır (22-25). Veri toplama formu; üç bölümden oluşmakta olup ilk bölümde öğrencilerin bireysel özelliklerini (yaş, yaşadığı yer, medeni durum, gelir durumu) içeren sorulardan oluşan birey tanıtım formu yer almaktadır.

İkinci bölümde ise yardımcı üreme tekniklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Infertiliteye Yönelik Tutum Ölçeği (İYTÖ) yer almaktadır. Siyez ve arkadaşları tarafından geliştirilen İYTÖ 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yanıtlanma biçimi; Hiç katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Tamamen Katılıyorum (5) şeklinde beş dereceli bir yapıda düzenlenmiştir. Ölçekten alınan puanın artması infertiliteye yönelik tutumun olumlu olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, ölçek maddelerinin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir (25). Ölçekte yer alan 1, 2, 5, 6, 8, 9, 11 ve 12 numaralı maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilecek en yüksek puan 60, en düşük puan 12'dir. Ölçekten alınan puanların artması infertiliteye yönelik olumlu bir tutum olduğuna işaret etmektedir (25). Bu çalışmada Infertiliteye Yönelik Tutum ölçeğinin güvenirliği Cronbach's Alpha katsayısı 0,80 olarak yüksek bulunmuştur.

Etik Onay

Araştırma için Mardin Artuklu Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan 12.01.2023 tarih ve 2023/15-2 karar sayılı etik izin, SBF dekanlığından 03/03/2023 tarih ve 88648 sayılı kurum izni alınmıştır. Araştırma Helsinki Deklarasyonuna bağlı kalınarak yürütülmüş olup öğrencilerden sözlü onam alınmıştır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 22.0 istatistik programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde analizlerinden, ölçeğin incelenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerleri incelenmiştir. İlgili literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 +2.0 ile -2.0 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir (26, 27) (Tablo I).

Tablo I. Normal Dağılım

	Basıklık	Çarpıklık
Infertiliteye Yönelik Tutum Toplam	0,088	-0,609

Verilerin analizinde parametrik yöntemler kullanılmıştır. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek düzeylerindeki farklılaşmaların incelenmesinde bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve post hoc (Tukey, LSD) analizlerinden faydalanılmıştır.

Etki büyüklüğünü hesaplamak için Cohen (d) ve Eta kare (η^2) katsayıları kullanılmıştır. Etki büyüklüğü gruplar arasındaki farkın önemli kabul edilecek büyük bir fark olup olmadığını göstermektedir. Cohen değeri 0.2:küçük; 0.5:orta; 0.8:büyük olarak, eta kare değeri 0.01:küçük; 0.06:orta; 0.14:büyük olarak değerlendirilmektedir (28).

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine yönelik bulgular Tablo II' de yer almıştır.

Tablo II. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	245	33,6
Kadın	484	66,4
Bölüm		
Hemşirelik	274	37,6
Beslenme ve Diyetetik	244	33,5
Ebelik	211	28,9
Medeni Durum		
Bekar	666	91,4
Evli (Partner ile Birlikte Yaşayan)	63	8,6
Dindar Birisi Olma		
Evet	551	75,6
Hayır	178	24,4
Yardımcı Üreme Tekniklerinin (YÜT) Ne Olduğunu Biliyor Olma		
Evet	522	71,6
Hayır	207	28,4
YÜT'ni Çevreye Anlatılabile Bilgi Sahipliği		
Evet	376	51,6
Hayır	353	48,4
İnfertilite Sorunu Olsaydı Tüp Bebek Tedavisini Kabul Etme		
Evet	575	78,9
Hayır	154	21,1
Tüp Bebek Tedavisi ile Çocuk Sahibi Olsaydı Çevreye Söyleyebilme Durumu		
Evet	553	75,9
Hayır	176	24,1
Tüp Bebek Tedavisine Gerek Duyulması Halinde Dini İnanıcın İzin Verme Durumu		
Evet	530	72,7
Hayır	199	27,3
Tüp Bebek ile Çocuk Sahibi Olmayı Denemek mi? Evlatlık Edinmek mi Daha Doğrudur?		
Tüp Bebek ile Çocuk Sahibi Olmayı Denemek	618	84,8
Evlatlık Edinmek	111	15,2
Tüp bebek tedavisi ile doğal yolla olan bebek arasında fark var mıdır?		
Evet	203	27,8
Hayır	418	57,3
Yorum Yok	108	14,8
Tüp Bebek Tedavisinin Eşler ve Doktor Arasında Kalması		
Evet	488	66,9
Hayır	96	13,2
Yorum Yok	145	19,9
Çocuğun YÜT ile Doğduğunu Bilmesi		
Evet	436	59,8
Hayır	157	21,5
Yorum Yok	136	18,7
Embriyo Dondurulmasına Nasıl Bakıldığı		
Olumlu Bakıyorum	496	68,0
Uygun Görmüyorum	233	32,0
Yumurta Bağışı ile Tüp Bebek Tedavisine Bakış		
Olumlu Bakıyorum	168	23,0
Uygun Görmüyorum	561	77,0
Sperm Bağışı ile Tüp Bebeğe Bakış		
Olumlu Bakıyorum	124	17,0
Uygun Görmüyorum	605	83,0
Çoğul Gebeliklerde Anne/Bebek Sağlığı İçin Bebeklerden Bir veya Daha Fazlasının Alınması		
Olumlu Bakıyorum	397	54,5
Uygun Görmüyorum	332	45,5
Sperm Bankasını Kullanarak Bebek Sahibi Olma		
Olumlu Bakıyorum	113	15,5
Uygun Görmüyorum	616	84,5
Çocuk Sahibi Olmadığında Oosit Bağışına Bakış		
Evet	123	16,9
Hayır	373	51,2
Yorum Yok	233	32,0
YÜT Tedavisinin Psikiyatrik Destek Almak İçin Gerekliliği		
Evet	543	74,5
Hayır	75	10,3
Yorum Yok	111	15,2
Toplam	729	100,0

Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin “yaş” ortalaması 22,730±2,227 (Min=18; Maks=37) olarak saptanmıştır. Öğrenciler cinsiyete göre %33,6 ile erkek, %66,4 ile kadın olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin %37,6’sı hemşirelik, %33,5’i beslenme ve diyetetik, %28,9’u ebelik bölümünde öğrenim görmekte olup, %91,4’ü bekar, %8,6’sı evli’dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %75,6’sı kendini dindar olarak ifade etmektedir. Öğrencilerin %71,6’sı Yardımcı Üreme Teknikleri (YÜT) hakkında bilgi sahibi olduğunu,

%51,6’sı ise YÜT’ni çevreye anlatabilecek kadar bilgi sahibi olduğunu dile getirmiştir.

Öğrencilerin %78,9’u kendilerinin infertil olması durumunda tüp bebek tedavisini kabul edebileceğini, %75,9’u ise yine kendilerinin tüp bebek tedavisi ile çocuk sahibi olma durumunda çevreye söyleyebileceklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %72,7’si dini inancının tüp bebeğe izin verdiğini, %84,8’i ise tüp bebek tedavisi ile çocuk sahibi olmanın evlatlık edinmeden (%15,2) daha doğru olduğunu dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin %57,3’ü tüp bebek tedavisiyle oluşan bebekle doğal yolla olan bebek arasında fark olmadığını, %66,9’u tüp bebek tedavisinin eşler ve doktor arasında kalması gerektiğini, %59,8’i ise YÜT ile doğan çocuğun bunu bilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin %68,0’ı embriyo dondurulmasına olumlu bakarken %32,0’i buna olumlu bakmamaktadır. Öğrencilerin %23,0’ı yumurta bağışı ile tüp bebek tedavisine olumlu bakarken, sadece %17,0’ı sperm bağışı ile tüp bebeğe olumlu bakmaktadır. Çoğul gebeliklerde duruma göre anne/bebek sağlığı için bebeklerden bir veya daha fazlasının alınmasına öğrencilerin %54,5’inin olumlu baktığı, %45,5’inin uygun görmediği saptanmıştır. Öğrencilerin %15,5’inin sperm bankasını kullanarak bebek sahibi olmaya sıcak baktığı, %84,5’inin bunu uygun görmediği saptanmıştır. Öğrencilerin çocuk sahibi olunamadığında oosit bağışına sadece %16,9’u sıcak bakmaktadır. Yine öğrencilerin %74,5’i YÜT tedavisinin psikiyatrik destek almak için gerekli olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin infertiliteye yönelik tutum ölçeği toplam puan ortalamaları Tablo III’te yer almaktadır.

Öğrencilerin “infertiliteye yönelik tutum toplam” ortalaması 49,102±7,514 (Min=21; Maks=60) olarak saptanmıştır.

Öğrencilerin infertiliteye yönelik tutum toplam puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları Tablo IV ve Tablo V’te verilmiştir.

Öğrencilerin İYT toplam puanları cinsiyete, medeni duruma, tüp bebek tedavisi ile çocuk sahibi olmanın mı veya evlatlık edinmenin mi doğru olduğuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Öğrencilerin İYT toplam puanları bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0<0.05$). Kendisini dindar birisi olarak ifade eden öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları, dindar birisi olmadığını ifade edenlerin toplam puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur ($p=0<0.05$). YÜT’ni bildiğini ifade eden öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları, bilmediğini ifade edenlerin toplam puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur ($p=0<0.05$). YÜT’ni çevresine anlatabilecek kadar bilgi sahibi olan öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları, bilgi sahibi olmayanların toplam puan

ortalamalarından yüksek bulunmuştur ($p=0<0.05$). Öğrencilerin kendisinin infertilite sorunu olması durumunda tüp bebek tedavisini kabul edecek olanların İYT toplam puan ortalamaları ($x=50,002$), kabul etmeyecek olanların toplam puan ortalamalarından ($x=45,740$) yüksek bulunmuştur ($p=0<0.05$). Tüp bebek tedavisi ile çocuk sahibi olsaydı çevreye söyleyebilecek olanların İYT toplam puan ortalamaları, söylemeyecek olanların toplam puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur ($p=0.041<0.05$).

Öğrencilerin tüp bebeğe dini inancının izin verdiğini düşünenlerin İYT toplam puan ortalamaları, dini inancın izin verdiğini düşünmeyenlerin toplam puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur ($p=0<0.05$).

Öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları tüp bebek tedavisi ile oluşan bebek ile doğal yolla olan bebek arasında fark olmasına göre istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p=0<0.05$). Öğrencilerin İYT toplam puanları tüp bebek tedavisinin eşler ve doktor arasında kalmasına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0.009<0.05$). Öğrencilerin İYT toplam puanları çocuğun YÜT ile doğduğunu bilmesine göre istatistiksel anlamlılık söz konusudur ($p=0.014<0.05$).

Embriyo dondurulmasına olumlu bakanların İYT toplam puanları, uygun görmeyenlerin İYT toplam puanlarından düşük bulunmuştur ($p=0<0.05$). Yumurta bağıışı ile tüp bebek tedavisine olumlu bakanların İYT toplam puanları, uygun görmeyenlerin İYT toplam puanlarından düşük bulunmuştur ($p=0<0.05$). Sperm bağıışı ile tüp bebeğe olumlu bakanların İYT toplam puanları, uygun görmeyenlerin İYT toplam puanlarından düşük bulunmuştur ($p=0<0.05$). Çoğul gebeliklerde duruma göre anne/bebek sağlığı için bebeklerden bir veya daha fazlasının alınmasına olumlu bakanların İYT toplam puan ortalamaları, uygun görmeyenlerin İYT toplam puan ortalamalarından düşük bulunmuştur ($p=0<0.05$). Sperm bankasını kullanarak bebek sahibi olmaya olumlu bakanların İYT toplam puan ortalamaları, uygun görmeyenlerin İYT toplam puan ortalamalarından ($x=49,765$) düşük bulunmuştur ($p=0<0.05$). Öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları çocuk sahibi olamadığında oosit bağıışına bakışa göre istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p=0<0.05$). Öğrencilerin İYT puan ortalamaları YÜT tedavisi görenlerin psikiyatrik destek alması gerekliliğine göre istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p=0.002<0.05$).

TARTIŞMA

İnfertilite toplumsal bir sağlık sorunudur. İnfertilite bireylerde bilinmezlik anksiyetesine, yetersizlik duygusuna, ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilmekte ve çiftler bu süreçte destek ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duyabilmektedir. Geleceğin sağlık profesyonellerinin ve ebeveynlerinin sağlıklı doğurganlık ve infertilite hakkında yeterli bilgi sahibi olmaları, bireysel farkındalıkları ve konuyla ilgili tutumlarını kendi yaşam biçimleriyle perçinleyebilmeleri, konuyla ilgili sağlık hizmet sunum-

larında olumlu tutumların kazandırılması açısından önemlidir. Bu nedenlerle bu araştırma bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin infertiliteye yönelik bilgi düzeyleri ile tutumlarını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 78,9'u, yaklaşık her on öğrenciden sekizi infertilite sorunu olsaydı tüp bebek tedavisini kabul edeceğini ifade etmiştir (Tablo II). Çakır ve arkadaşları ise araştırmalarında hemşirelik bölümü öğrencilerinin %50,2'sinin ebelik bölümü öğrencilerinin %84,0'ının infertil olmaları halinde YÜT tedavisiyle çocuk sahibi olmaya sıcak baktıklarını ve gruplar arasında istatistiksel anlamlı bir fark olduğunu belirtmişlerdir ($p=0.001$) (18). Bu olumlu bulgular sağlık öğrencilerinin hemşirelik ve ebelik bölümü öğrencilerinin eğitim içerikleri, infertil bireylere bakım verme durumları gibi nedenlerden kaynaklıyor olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma kapsamına alınan sağlık bilimleri fakültesi ebelik, hemşirelik ve beslenme öğrencilerinin "infertiliteye yönelik tutum ölçeği" toplam puan ortalaması $49,10\pm 7,51$ (Min=21; Maks=60) olarak, cronbach alfa katsayısı 0,80 olarak saptanmıştır (Tablo III).

Tablo III. Öğrencilerin İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Maks.	Alpha
İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam	729	49,102	7,514	21	60	0,805

Çakır ve arkadaşlarının (2020) hemşirelik ve ebelik son sınıfında öğrenim gören öğrencilerle yaptıkları benzer araştırmada öğrencilerin İYT ölçeği toplam puan ortalaması $47,25\pm 6,40$, bulunmuştur (18). Çokan Dönmez ve Güner Emül'ün benzer araştırmalarında (2021) hemşirelik öğrencilerinin infertiliteye yönelik tutum puan ortalamasının $46,00\pm 7,59$ olduğu belirlenmiştir (20). Türk ve Amerikalı üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada (2015) İYT'ların olumlu olduğu, fakat Türk öğrencilerinin daha olumlu tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir (29). Benzer bir başka çalışmada (2017) üniversitede öğrenim gören öğrencilerin infertiliteye yönelik tutumlarının görece olumlu olduğu tespit edilmiştir (30). Araştırma bulgumuzun diğer araştırma bulgularından yüksek oluşu, infertiliteye yönelik tutumun diğer çalışmalardan daha olumlu olması sevindiricidir, ayrıca araştırmamız konuyla ilgili yapılmış sağlık bilimleri fakültesi ebelik, hemşirelik ve beslenme bölümlerini kapsayan tek çalışmadır. İnfertilitenin birçok yönüyle sosyal bir sorun olduğu, çiftler üzerinde toplumsal baskı yaratan bir problem olduğu göz önüne alındığında mesleğe yeni atılacak olan geleceğin sağlık profesyonellerinin olumlu tutumları önemli bir sonuçtur.

Araştırma sonuçları demografik değişkenlere göre incelendiğinde öğrencilerin İYT toplam puanları cinsiyete ve medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin İYT ölçeği toplam puan ortalaması $49,28\pm 9,28$ kadın öğrencilerin ise İYT ölçeği toplam puan ortalaması $49,00\pm 6,44$ olarak bulunmuştur (Tablo IV).

Tablo IV. Öğrencilerin İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam Puan Ortalamalarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	N	İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam Puan Ort.
Cinsiyet		Ort±SS
Erkek	245	49,286±9,288
Kadın	484	49,008±6,441
t=		0,471
p=		0,675
Bölüm		Ort±SS
Hemşirelik	274	51,723±7,384
Beslenme ve Diyetetik	244	45,689±8,374
Ebelik	211	49,645±4,572
F=		47,851
p=		0,000
PostHoc=		1>2, 3>2, 1>3 (p<0.05)
Medeni Durum		Ort±SS
Bekar	666	49,237±7,416
Evlili(Partner ile Birlikte Yaşayan)	63	47,667±8,409
t=		1,587
p=		0,113
Dindar Birisi Olma		Ort±SS
Evet	551	49,704±7,275
Hayır	178	47,236±7,943
t=		3,846
p=		0,000
YÜT'nin Anlamını Biliyor Olma		Ort±SS
Evet	522	50,377±7,135
Hayır	207	45,884±7,500
t=		7,556
p=		0,000
YÜT'ni Çevreye Anlatabilme Bilgi Sahipliği		Ort±SS
Evet	376	50,285±7,170
Hayır	353	47,841±7,675
t=		4,444
p=		0,000
İnfertilite Sorunu Olsaydı Tüp Bebek Tedavisini Kabul Etme		Ort±SS
Evet	575	50,002±7,199
Hayır	154	45,740±7,731
t=		6,421
p=		0,000
Tüp Bebek Tedavisi ile Çocuk Sahibi Olsaydı Çevreye Söyleyebilme		Ort±SS
Evet	553	49,481±6,758
Hayır	176	47,909±9,430
t=		2,425
p=		0,041
Tüp Bebek Tedavisi Gerek Duyulması Halinde Dini İnancının İzin Verme Durumu		Ort±SS
Evet	530	50,066±7,025
Hayır	199	46,533±8,162
t=		5,781
p=		0,000
Tüp Bebek ile Çocuk Sahibi Olmak mı, Evlatlık Edinmek mi Daha Doğrudur?		Ort±SS
Tüp Bebek ile Çocuk Sahibi Olmayı Denemek	618	49,267±7,128
Evlatlık Edinmek	111	48,180±9,360
t=		1,404
p=		0,246

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc:Tukey, LSD

Çakır ve arkadaşları benzer araştırmada (2020) hemşirelik öğrencilerinin puanlarının cinsiyete göre farklı olduğunu, kadın öğrencilerin İYT ölçek toplam puan ortalamalarının (46,80±7,33) erkek öğrencilerden (44,85±7,82) daha yüksek olduğunu yani daha olumlu olduğunu saptamışlardır (18). Seymenler'in konuyla ilgili çalışmasında üniversite öğrencilerinin İYTÖ puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiştir. Bu çalışmada kız öğrencilerin İYTÖ puan ortalamaları erkeklerin İYTÖ puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur (30). Hemşirelere yönelik yapılan bir çalışmada da İYTÖ puanları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ve erkeklerin kadınlara göre daha olumsuz olduğu saptanmıştır (p<0.05) (32). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin infertilite hakkındaki görüşlerini belirlemek için yürütülen bir çalışmada Taşçı ve Özkan, kız öğrencilerin infertiliteye yönelik görüşlerinin erkek öğrencilerden daha olumlu olduğunu

bulmuşlardır (31). Bir devlet üniversitesinde 9693 üniversite öğrencisini kapsayan bir çalışmada İYT ölçeğinden alınan puanlarının cinsiyete göre değiştiği, kız öğrencilerin tutumlarının erkek öğrencilerden olumlu olduğu tespit edilmiştir (33). Araştırma bulgumuz literatür bilgisiyle çatışmaktadır. Ataerkil bir toplumda yetişen erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında fark olmaması özellikle toplumumuz için eş seçiminde kadının doğurganlığının değil de evliliğin duygusal birliktelik olarak anlamlandırılması yolunda önemli ve sevindirici bir sonuçtur.

Araştırmamızda İYT ölçek puan ortalamaları bölüme göre anlamlı farklılık (F=47,851; p=0<0.05; $\eta^2=0,116$) göstermekte (hemşirelik 51,723±7,384, ebelik 49,645±4,572, beslenme ve diyetetik 45,689±8,374) olup hemşirelik bölümü öğrencilerinin İYT ölçeği toplam puan ortalaması diğer bölümlerden daha yüksek bulunmuştur (Tablo IV).

Çakır ve arkadaşları benzer araştırmalarında ebelik bölümü ile hemşirelik bölümü arasında İYT ölçeği toplam puan ortalaması açısından fark bulmuş olup ebelik bölümü öğrencilerinin puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir (18). Mezun ve meslek hayatına devam eden ebe ve hemşirelerle ilgili benzer bir çalışmada ebe ve hemşirelerin İYT ölçeği toplam puan ortalamalarının $47,00 \pm 7,56$ olarak olumlu olduğu belirlenmiştir (34). Literatürde konuyla ilgili bölüm karşılaştırması yapan ender sayıda çalışmada bulunmakta olup araştırma bulgumuz var olan araştırma sonuçlarıyla çatışmaktadır. Beklenen ebelik bölümü öğrencilerinin daha olumlu tutum sergilemeleriyle hemşirelik bölümü öğrenci-

lerinin tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Çünkü ebelik bölümü öğrencileri hemşirelik bölümü öğrencilerine göre konuyla ilgili daha yoğun ders almakta ve uygulamalarında daha fazla infertil bireyle karşılaşmaktadırlar. Bu beklenen bir sonuç olmaması nedeniyle şaşırtıcıydı.

Araştırmamızda bir diğer ilginç sonuç öğrencilerin YÜT tedavisi görenlerin psikiyatrik destek almalarının gerekliliğini düşünceleridir (%74,5) (Tablo II). Ayrıca öğrencilerin İYT puan ortalamaları YÜT tedavisi görenlerin psikiyatrik destek almak için gerekliliğine göre anlamlı farklılık göstermektedir (Tablo V).

Tablo V. Öğrencilerin İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam Puan Ortalamalarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	İnfertiliteye Yönelik Tutum Toplam
Tüp Bebek Tedavisi ile Doğal Yolla Olan Bebek Arasında Fark var mı?		
		Ort±SS
Evet	203	50,522±9,507
Hayır	418	48,947±6,372
Yorum Yok	108	47,028±6,854
F=		7,980
p=		0,000
PostHoc=		1>2, 1>3, 2>3 (p<0.05)
Tüp Bebek Tedavisinin Eşler ve Doktor Arasında Kalması		
		Ort±SS
Evet	488	49,559±7,299
Hayır	96	46,990±7,698
Yorum Yok	145	48,959±7,904
F=		4,774
p=		0,009
PostHoc=		1>2, 3>2 (p<0.05)
Çocuğun YÜT ile Doğduğunu Bilmesi		
		Ort±SS
Evet	436	49,768±6,629
Hayır	157	48,178±8,782
Yorum Yok	136	48,029±8,375
F=		4,326
p=		0,014
PostHoc=		1>2, 1>3 (p<0.05)
Embriyo Dondurulmasına Nasıl Bakıldığı		
		Ort±SS
Olumlu Bakıyorum	496	48,228±6,638
Görmüyorum	233	50,961±8,833
t=		-4,645
p=		0,000
Yumurta Bağışi ile Tüp Bebek Tedavisine Bakış		
		Ort±SS
Olumlu Bakıyorum	168	45,810±8,441
Uygun Görmüyorum	561	50,087±6,923
t=		-6,664
p=		0,000
Sperm Bağışi ile Tüp Bebek Tedavisine Bakış		
		Ort±SS
Olumlu Bakıyorum	124	45,613±8,731
Uygun Görmüyorum	605	49,817±7,037
t=		-5,801
p=		0,000
Çoğul Gebeliklerde Anne/Bebek Sağlığı için Bebeklerden Bir veya Daha Fazlasının Alınması		
		Ort±SS
Olumlu Bakıyorum	397	47,819±6,539
Uygun Görmüyorum	332	50,636±8,288
t=		-5,128
p=		0,000
Sperm Bankasını Kullanarak Bebek Sahibi Olma		
		Ort±SS
Olumlu Bakıyorum	113	45,487±9,291
Uygun Görmüyorum	616	49,765±6,948
t=		-5,682
p=		0,000
Çocuk Sahibi Olmadığında Oosit Bağışına Bakış		
		Ort±SS
Evet	123	46,691±8,745
Hayır	373	49,517±6,568
Yorum Yok	233	49,708±8,002
F=		7,803
p=		0,000
PostHoc=		2>1, 3>1 (p<0.05)
YÜT Tedavisinin Psikiyatrik Destek Almak İçin Gerekliliği		
		Ort±SS
Evet	543	49,680±7,421
Hayır	75	47,280±7,622
Yorum Yok	111	47,505±7,532
F=		6,412
p=		0,002
PostHoc=		1>2, 1>3 (p<0.05)

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc: Tukey, LSD

Farkın nedeni, YÜT tedavisini psikiyatrik destek almak için gerekli görenlerin İYT toplam puan ortalamalarının YÜT tedavisini psikiyatrik destek almak için gerekli görmeyenlerin İYT toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). YÜT tedavisini psikiyatrik destek almak için gerekli görenlerin İYT toplam puanlarının yorum yapmayanların İYT toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). İnfertilite tedavisi gören kadınların psikolojik ihtiyaçları ile ilgili bir çalışmada kadınların ruh sağlığı özellikleri incelendiğinde; infertilite tedavisinin başarısızlığında çoğunun üzüntü (%67), öfke (%33) ve suçluluk (%25) gibi duygular hissettiği, infertilite durumunun eşiyile ilişkilerini etkilemediği (%56), infertilite tedavisi süresince en çok eşinden destek aldığı (%56), infertilite tedavisi süresince psikolojik destek almayı planlamadığı (%80) belirlenmiştir (35). Read ve arkadaşları da (2014) araştırmalarında infertilite sorunu olan çiftlerin bu problemle başa çıkabilmek için multisektörel hizmet ve psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir (36). Çok sayıda araştırmada, Asya ve Afrika gibi gelişmekte olan ve ataerkil toplumlarda infertilite kadınların acı çekmesine neden olan en önemli faktörler arasında gösterilmiştir (37, 38). İnfertilitenin çiftler için genellikle psikolojik olarak tehdit edici, duygusal olarak stresli, ekonomik olarak pahalı ve tanı-tedavi amacıyla yapılan işlemler nedeniyle psikolojik, duygusal, fiziksel, sosyal ve ekonomik etkileri söz konusudur. Sağlık profesyonellerinin bu konuda eğitici ve danışmanlık rollerinin yanı sıra infertil bireylerin psikolojik sorunlarının farkına varmak, risk faktörlerini sorgulamak ve uygun tedavi için yönlendirme yapmak gibi görevleri söz konusudur. Bu araştırma bulgumuzun geleceğin sağlık profesyonellerinin bunun farkına ve önemine varmış olması açısından olumlu bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre; her on öğrenciden sekiz'i infertilite sorunu olsaydı tüp bebek tedavisini kabul edeceğini ifade etmiştir. Öğrencilerin İYT ölçeği toplam puan ortalamaları literatüre göre daha yüksek bulunmuştur. Yine literatürden farklı olarak hemşirelik bölümü öğrencilerinin İYT toplam puan ortalamaları ebelik ve beslenme bölümü öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Literatürden farklı olarak öğrencilerin İYT toplam puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri YÜT tedavisi görenlerin psikiyatrik destek almalarının gerekliliğini düşünmektedirler. İnfertilite, oldukça hassas bir konu olmasına rağmen literatürde konuyla ilgili sınırlı çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin infertiliteye yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılacak araştırmaların sadece ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencileri ile değil gelecekte sağlık meslek profesyonellerini oluşturacak olan diğer bölüm öğrencileri ile daha geniş örneklem gruplarında yapılması önerilmektedir. Bu sayede sağlık profesyonellerinin infertil bireylere olan tutumları değerlendirilmiş olacak, olumsuz tutumların azaltılması sağlanacaktır. Öğrencilerin ders müfredat içeriklerinin düzenlenmesi, teorik eğitimleri sırasında infertil bireylere karşı gösterilecek tutum ve davranışlara yönelik konulara seçmeli ders olarak yer verilmesi, infertiliteye karşı

ön yargıları önlemede yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin infertiliteye yönelik tutumlarının olumlu olması infertil çiftlere profesyonel bir bakış açısıyla bakım vermeleri ve bireylerin süreci daha kolay atlattıklarını sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda sağlık eğitimi alan öğrencilerin profesyonel meslek yaşantısına başlamadan önce konuya ilişkin bilgi, tutum ve bunları etkileyen faktörlerin belirlenmesinin, infertilite konusunun sosyal, dini ve psikososyal boyutlu bir şekilde ele alınmasını ve müfredatta bu konuya ilişkin düzenlemelere önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın sağlık bilimleri öğrencilerinin bilgi ve tutumlarını belirlemeye yönelik özgün bir çalışma olmasından kaynaklı literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik Komite Onayı:

Araştırma için Mardin Artuklu Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan 12.01.2023 tarih ve 2023/15-2 karar sayılı etik izin, SBF dekanlığından 03/03/2023 tarih ve 88648 sayılı kurum izni alınmıştır. Araştırma Helsinki Deklarasyonuna bağlı kalınarak yürütülmüş olup öğrencilerden sözlü onam alınmıştır.

Yazar Katkıları:

Fikir- V.B.D.; Tasarım- V.B.D.; Denetleme- V.B.D., Veri Toplanması ve/veya İşlenmesi- V.B.D.; Analiz ve/veya Yorum- V.B.D.; Literatür Taranması- V.B.D.; Makalenin Yazımı- V.B.D., Eleştirel İnceleme- V.B.D.

Çıkar Çatışması:

Yazarların beyan edecek çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek:

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

1. Starc A, Trampuš M, Pavan Jukić D, Rotim C, Jukić T, Polona Mivšek A. Infertility and sexual dysfunctions: A systematic literature review. *Acta Clin Croat* 2019; 58(3):508-15.
2. Knez J, Vlaisavljević V. Ženska neplodnost. In: Takač I, Geršak K, eds. *Ginekologija in perinatologija*. 1st edn. Maribor: Medicinska fakulteta 2016:170-9.
3. Vlaisavljević V. Neplodnost. In: Borko E, Takač I, eds. *Ginekologija*. 2nd edn. Maribor: Visoka zdravstvena šola 2006:307-36.
4. Zegers-Hochschild F, Adamson GD, Mouzon J, Ishihara O, Mansour R, Nygren K, Sullivan E. International Committee for Monitoring Assisted Reproductive Technology; World Health Organization, International Committee for Monitoring Assisted Reproductive Technology (ICMART) and the World Health Organization (WHO) Revised Glossary of ART Terminology. *Fertil Steril* 2009; 92(5):1520-4.
5. Mascarenhas MN, Flaxman SR, Boerma T, Vanderpoel S, Stevens GA. National, regional, and global trends in infertility prevalence since 1990: A systematic analysis of 277 health surveys. *PLoS Med* 2012; 9(12):e1001356.
6. Vogler A. Obravnava neplodnega para. In: Vrtačnik Bokal E, Jančar N, eds. *Sodobne oblike zdravljenja neplodnosti/IV spominski sestanek akad. prof. dr. Lidije Andolšek-Jeras*. Ljubljana: Slovensko društvo za reproduktivno medicine 2007; 10-4.
7. Zorn B. Moška neplodnost. In: Takač I, Geršak K, eds. *Ginekologija in perinatologija*. 1st edn. Maribor: Medicinska fakulteta 2016; 206-16.
8. Raheem A, Ralph D. Male infertility: causes and investigations. *Trends urol men's health* 2011; 2(5):8-11.
9. Sharma A, Kamboj N, Saraswathy KN, Puri M, Babu N, Mahajan C. Knowledge, attitude, and practice of infertility: A comparative study in infertile and fertile Indian women. *J Biosoc Sci* 2023; 55(5):947-59.
10. Peterson, BD, Pirritano M, Tucker L, Lampic C. Fertility awareness and parenting attitudes among American male and female undergraduate university students. *Human Reproduction* 2012; 27(5):1375-82.
11. Wiesenfeld HC, Hillier SL, Meyn LA, Amortegui AJ, Sweet RL. Subclinical pelvic inflammatory disease and infertility. *Obstetrics & Gynecology* 2012; 120(1):37- 43.
12. Alaei S, Talaiekhosani A, Ziaei GR, Lohrasbi P. Evaluation of Iranian College Students' awareness about infertility risk factors. *Jundishapur Journal of Health Science* 2016; 8(2):e60321.
13. Fido A. Emotional distress in infertile women in Kuwait. *International Journal of Fertility & Women's Medicine* 2003; 49(1):24-28.
14. Daniluk JC, Koert E, Cheung A. Childless women's knowledge of fertility and assisted human reproduction: Identifying the gaps. *Fertility & Sterility* 2012; 97(2):420-26.
15. Birlik T, Engin E, Turgut Öztürk E. Üniversite öğrencilerinin cinsel tutumlarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2019; 12(64):429-37.
16. Hedayati-Moghaddam MR, Eftekharzadeh-Mashhadi I, Fathimoghadam F, Pourafzali SJ. Sexual and reproductive behaviors among undergraduate university students in Mashhad, a city in north-east of Iran. *Journal of Reproduction & Infertility* 2015; 16(1):43- 8.
17. Shindel AW, Baazeem A, Eardley I, Chir M, Coleman E. sexual health in undergraduate medical education: Existing and future needs and platforms. *The Journal of Sexual Medicine* 2016; 13(7):1013-26.
18. Çakır D, Dağlar G, Bilgiç D. Ebelik ve Hemşirelik Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin İnfertiliteye İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 2020; 9(2):109-14.
19. Evcili F, Gölbaşı Z. Cinsel sağlık bilgi testi: geliştirme, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *ACU Sağlık Bil. Dergisi* 2017; 1:29-33.
20. Çokan Dönmez Ç, Güner Emül T. The knowledge and attitudes of nursing students infertility and determination of factors affecting these variables. *Ordu University Journal of Nursing Studies* 2021; 4(3):375-81.
21. Küçükaya B, Kahyaoğlu SH, Koyunoğlu Y, Kaya M, Yongaç C. Hemşirelik öğrencilerinin fertliliteyi etkileyen faktörlere ilişkin bilgi ve tutumları. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi* 2018; 1(1):52-64.

22. Aktürk FS. Türk Toplumunun Yardımcı Üreme Tekniklerine Bakışı. Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. 2006
23. Erol DY. Hemşirelerin İnfertiliteye Yönelik Tutumlarını Ve Yardımcı Üreme Tekniklerine Yönelik Görüşlerini Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2019.
24. Karabulutlu Ö, Karabulutlu Ö, Kılıç M. Üniversite öğrencilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2011; 14(2): 39-45.
25. Siyez DM, Esen E, Baran B, Seymenler S, Kağnıcı DY, Siyez E. "Development of the attitudes toward Infertility Scale (ATIS): validity and reliability study". Cukurova Medical Journal 2018; 43:173-80.
26. Tabachnick BG, Fidell LS. Using multivariate statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson. 2013.
27. George D and Mallery M. SPSS for Windows Step by Step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.). Boston: Pearson. 2010.
28. Büyüköztürk Ş, Çokluk Ö, Köklü N. Sosyal bilimler için istatistik. Pegem Akademi. Ankara. 2018.
29. Koropecj T, Çopur Z. Attitudes about childlessness and infertility treatments: A comparison of turkish and americanuniversity students. Journal of comparative family studies 2015; 46(3):373-402.
30. Seymenler S. Üniversite öğrencilerinin infertilite ile ilgili bilgi düzeyi ve tutumlarının incelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. 2017.
31. Taşçı TK, Özkan S. Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin infertilite hakkındaki görüşleri. TSK Korumucu Hekimlik Bülteni 2007; 6(3):1-7.
32. Erol YD. Hemşirelerin infertiliteye yönelik tutumlarını ve yardımcı üreme tekniklerine yönelik görüşlerini etkileyen faktörler. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Malatya İnönü Üniversitesi. 2019.
33. Siyez DM, Esen E, Seymenler S, Siyez E, Kağnıcı DY, Baran B. Investigating university students' attitudes towards infertility in terms of sociodemographic variables. Health Psychology Report 2018; 6(4):351-60.
34. Güner Emül T, Çokan Dönmez Ç, Vefikuluçay Yılmaz D. Ebe ve hemşirelerin infertiliteye yönelik bilgi ve tutumlarının belirlenmesi: Tanımlayıcı araştırma. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci 2021; 13(4):815-21.
35. Kutlu L, Varışoğlu Y. İnfertilite tedavisi olan kadınların psikolojik ihtiyaçları ile yardım arama tutumları arasındaki ilişki. Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi 2021; 3(2):72-85.
36. Read SC, Carrier ME, Boucher ME, Whitley R, Bond S, Zelkowitz P. Psychosocial services for couples in infertility treatment: What do couples really want? Patient Education and Counseling 2014; 94(3):390-95.
37. Sami N, Ali TS. Domestic violence against infertile women in Karachi, Pakistan. Asian Review of Social Sciences 2012; 1(1):15.
38. Taghipour A, Karimi FZ, Roudsari RL. Exploring Iranian women's perceptions and experiences of their spouses' behavior towards male factor infertility: A qualitative study. Current Women's Health Reviews 2020; 16(1):60-8.